

آیین دادرسی کیفری

جلد دوم

دکتر عباس زراعت

سرشناسه : زراعت، عباس، ۱۳۴۴ -
 عنوان قراردادی : ایران، قوانین و احکام
 عنوان و نام پدیدآور : آیین دادرسی کیفری (۲) / عباس زراعت
 مشخصات نشر : تهران: نشر میزان، ۱۳۹۳
 مشخصات ظاهری : جلد دوم ۴۱۶ص.
 فروست : علوم اجتماعی؛ ۸۰۸، ۸۰۷، ۸۰۶
 شابک : 978-964-511-606-2 ج. ۱؛ 978-964-511-605-5 ج. ۲؛
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 یادداشت : ج. ۱ و ۲ و ۳ (چاپ اول: ۱۳۹۳) (فیبا)
 یادداشت : کتابنامه.
 موضوع : آیین دادرسی جزایی — ایران
 رده بندی کنگره : ی ۴۸۴/ز ۴۶۱۰/ KMH
 رده بندی دیویی : ۳۴۵/۵۵۰۵
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۵۸۹۱۹۱۰

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فیل الکترونیکی و...) از این اثر بدون اجازه مجوز
 از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
 لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن های ذیل اطلاع دهید.

۸۰۷

نشر میزان
 آیین دادرسی کیفری (جلد دوم)
 دکتر عباس زراعت
 چاپ اول: پاییز ۱۳۹۳
 قیمت: ۱۷۰۰۰ تومان
 شمار: ۱۰۰۰ نسخه
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۶۰۶-۲

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از چهارراه سهروردی، خ کاووسی فر، کوچه نکسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱
 فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخرآزی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰
 واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتوح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱
 پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.mizan-law.ir

فهرست مطالب

پیش‌گفتار	۱۷
مقدمه	۲۱

بخش اول: کلیات

۱- تعریف تحقیقات مقدماتی	۲۳
۲- جهات شروع به تحقیقات مقدماتی	۲۶
۳- مرجع انجام تحقیقات مقدماتی	۳۰
۴- شیوه‌های موجود برای تحقیقات مقدماتی	۳۱
۵- مراجع تحقیقات مقدماتی در ایران	۳۴
۱-۵- صلاحیت دادسرا	۳۴
۲-۵- صلاحیت ضابطان دادگستری	۳۵
۳-۵- صلاحیت دادگاه‌ها	۳۶
۱-۳-۵- دادگاه کیفری دو	۳۷
۲-۳-۵- دادگاه بخش	۳۷
۳-۳-۵- دادگاه کیفری یک	۳۸

بخش دوم: اصول و قواعد عمومی تحقیقات مقدماتی

مقدمه	۳۹
۱- قاعده‌ی استقلال مقام تحقیق	۴۰

۴۱	۱-۱- استقلال نسبت به دادستان.....
۴۴	۱-۲- استقلال نسبت به مرجع رأی.....
۴۸	۲- قاعده‌ی غیرعلنی بودن تحقیقات مقدماتی.....
۵۲	۳- قاعده‌ی سرّی بودن تحقیقات مقدماتی.....
۵۲	۳-۱- نسبت به شاکی.....
۵۴	۳-۲- نسبت به متهم و وکیل او.....
۵۷	۳-۳- نسبت به دادستان.....
۵۹	۴- قاعده‌ی کتبی بودن تحقیقات مقدماتی.....
۶۵	۵- قاعده‌ی آزادی انتخاب شیوه‌ی تحقیقات مقدماتی.....
۷۰	۶- قاعده‌ی سرعت در تحقیقات مقدماتی.....
۷۶	۷- قاعده‌ی اهلیت قاضی تحقیق.....
۷۹	۸- ضمانت اجرای عدم رعایت اصول تحقیقات مقدماتی.....
۸۱	۸-۱- استقلال مقام تحقیق.....
۸۲	۸-۲- غیرعلنی و سرّی بودن تحقیقات مقدماتی.....
۸۵	۸-۳- کتبی بودن تحقیقات مقدماتی.....
۸۶	۸-۴- آزادی قاضی تحقیق در شیوه‌ی تحقیقات.....
۸۷	۸-۵- سرعت در تحقیقات مقدماتی.....

بخش سوم: صلاحیت مراجع قضایی کیفری

۸۹	۱- قواعد عمومی صلاحیت مراجع قضایی کیفری.....
۹۱	۱-۱- تعریف و ماهیت صلاحیت.....
۹۲	۱-۲- قانونی بودن صلاحیت.....
۹۴	۱-۳- ارتباط با نظم عمومی.....
۹۶	۱-۴- محدوده زمانی قوانین صلاحیت.....
۹۸	۱-۵- مرجع تشخیص صلاحیت.....
۱۰۱	۱-۶- مناطق (زمان) صلاحیت.....
۱۰۲	۱-۷- تقسیم‌بندی صلاحیت به داخلی و خارجی.....

۱۰۴.....	۱-۷-۱- احکام مربوط به صلاحیت خارجی
۱۱۱.....	۱-۷-۲- جرائم هواپیمایی
۱۱۲.....	الف - قانون هواپیمایی کشوری
۱۱۳.....	ب - قراردادهای بین‌المللی
۱۱۵.....	۱-۷-۳- احکام مربوط به صلاحیت داخلی (ذاتی و محلی)
۱۱۷.....	۱-۸- تقسیم‌بندی دیگر صلاحیت‌ها
۱۱۸.....	۱-۹- صدور قرار عدم صلاحیت
۱۲۲.....	۱-۱۰- اختلاف در صلاحیت
۱۲۶.....	۱-۱۰-۱- اختلاف میان بازپرس و دادستان
۱۳۱.....	۱-۱۰-۲- اختلاف در دادگاه بخش
۱۳۳.....	۱-۱۰-۳- اختلاف در دادگاه‌ها
۱۳۶.....	۲- ضمانت اجرای عدم صلاحیت
۱۴۸.....	۳- ردّ دادرس
۱۵۱.....	۳-۱- حصری بودن جهات ردّ
۱۵۲.....	۳-۲- زمان طرح ایراد
۱۵۳.....	۳-۳- نحوه‌ی طرح ایراد
۱۵۵.....	۳-۴- جهات ردّ قضات دادرس و دیوان عالی کشور
۱۵۶.....	۳-۵- مرجع طرح ایراد
۱۵۸.....	۳-۶- نوع ممنوعیت
۱۵۸.....	۳-۷- جهات ردّ
۱۵۸.....	۳-۷-۱- اظهارنظر ماهوی
۱۶۱.....	۳-۷-۲- وجود دعوای حقوقی یا جزائی
۱۶۳.....	۳-۷-۳- وجود قربات
۱۶۴.....	۳-۷-۴- قیمومت، مخدومیت، مباشرت، تکفل
۱۶۵.....	۳-۷-۵- وراثت
۱۶۵.....	۳-۷-۶- نفع شخصی

بخش چهارم: قرارهای تأمین و نظارت قضایی

- ۱- قواعد عمومی قرارهای تأمین کیفری ۱۶۹
- ۱-۱- زمان صدور قرار ۱۷۰
- ۱-۲- هدف از صدور قرار ۱۷۱
- ۱-۳- لزوم صدور قرار ۱۷۲
- ۱-۴- قرار تأمین در تعدد جرم ۱۷۲
- ۱-۵- احصائی بودن قرارهای تأمین کیفری و نظارت قضایی ۱۷۴
- ۱-۶- ملاک‌های صدور قرار تأمین ۱۷۵
- ۱-۷- ذکر قابلیت اعتراض ۱۷۷
- ۱-۸- بی‌اثر شدن قرار ۱۷۸
- ۱-۹- احراز اصل قرار و نوع آن ۱۸۰
- ۱-۱۰- تبدیل، تخفیف و تشدید تأمین ۱۸۱
- ۱-۱۱- ممنوعیت اخذ تأمین از غیر متهم ۱۸۴
- ۱-۱۲- قضایی بودن قرار تأمین ۱۸۵
- ۱-۱۳- نحوه‌ی جلب متهم تحت قرار ۱۸۶
- ۱-۱۴- مرجع صدور قرار تأمین ۱۸۷
- ۱-۱۵- لزوم صدور و اجرای قرار برای تأمین هدف آن ۱۸۹
- ۱-۱۶- صدور قرار تأمین کیفری در جرائم اطفال ۱۹۰
- ۲- قواعد عمومی قرارهای تأمین کیفری جایگزین بازداشت موقت ۱۹۲
- ۲-۱- موارد و ملاک‌های صدور قرار تأمین ۱۹۳
- ۲-۲- قطعی بودن قرارهای تأمین ۱۹۴
- ۲-۳- موارد مصرف تأمین ۱۹۵
- ۲-۴- ضمانت اجرای تخلف از تعهد ۱۹۷
- ۲-۵- اعتراض به دستور ضبط تأمین ۲۰۰
- ۲-۶- پایان مدت تأمین ۲۰۱
- ۲-۷- قرار تأمین در موارد محکومیت به پرداخت دیه و مجازات دیگر ۲۰۴
- ۲-۸- چگونگی ضبط مال به نفع دولت ۲۰۷

۳- مقررات اختصاصی قرارهای تأمین کیفری جایگزین بازداشت موقت.....	۲۰۸
۳-۱- قرار التزام به حضور با قول شرف.....	۲۰۸
۳-۲- قرار التزام به حضور با تعیین وجه التزام.....	۲۰۹
۳-۳- قرار التزام به عدم خروج از حوزه قضایی با قول شرف.....	۲۱۰
۳-۴- قرار التزام به عدم خروج از حوزه قضایی با تعیین وجه التزام.....	۲۱۱
۳-۵- قرار التزام به معرفی نوبه‌ای خود.....	۲۱۱
۳-۶- قرار التزام مستخدمان به حضور.....	۲۱۲
۳-۷- قرار التزام به عدم خروج از محل خاص.....	۲۱۳
۳-۸- قرار کفالت.....	۲۱۳
۳-۸-۱- ماهیت قرار کفالت.....	۲۱۴
۳-۸-۲- شرط ملائت کفیل.....	۲۱۵
۳-۸-۳- تبدیل کفالت به وثیقه.....	۲۱۶
۳-۸-۴- ممنوعیت بازداشت کفیل.....	۲۱۷
۳-۸-۵- فوت کفیل.....	۲۱۸
۳-۸-۶- عدم مشروعیت کفالت.....	۲۱۸
۳-۸-۷- موافقت دادستان.....	۲۱۹
۳-۹- قرار وثیقه.....	۲۲۰
۳-۹-۱- ماهیت حقوقی و تعریف.....	۲۲۰
۳-۹-۲- نحوه‌ی سپردن وثیقه.....	۲۲۱
۳-۹-۳- فوت وثیقه‌گذار.....	۲۲۱
۳-۹-۴- ممنوعیت وثیقه گذاشتن اموال غیرقابل توقیف.....	۲۲۳
۳-۹-۵- وضعیت متهم در فاصله صدور قرار وثیقه و قرار قبولی آن.....	۲۲۳
۳-۹-۶- درخواست تبدیل وثیقه.....	۲۲۴
۳-۹-۷- معرفی وثیقه توسط متهم.....	۲۲۶
۳-۹-۸- تعهد بیمه‌گر به عنوان تأمین.....	۲۲۶
۴- قرار بازداشت موقت.....	۲۲۷
۴-۱- کلیات و مقررات عمومی.....	۲۲۷

۲۲۷.....	۱-۱-۴- تعریف، ماهیت و سابقه
۲۲۸.....	۱-۲-۴- بازداشت موقت و اصل برائت (حقوق دفاعی متهم)
۲۳۰.....	۱-۳-۴- بازداشت موقت و نهادهای مشابه
۲۳۰.....	الف - بازداشت تحت نظر
۲۳۱.....	ب - بازداشت اداری
۲۳۱.....	پ - تحت نظر در جرم مشهود
۲۳۲.....	۱-۴-۴- دلایل مخالفان و موافقان بازداشت موقت
۲۳۴.....	۱-۵-۴- مبانی فقهی بازداشت موقت
۲۳۵.....	۱-۶-۴- اهداف بازداشت موقت
۲۳۵.....	۲-۴-۴- شرایط بازداشت موقت
۲۳۵.....	۱-۲-۴- شرایط ماهوی یا موضوعی
۲۳۶.....	الف) میزان مجازات
۲۳۶.....	ب) نوع جرم
۲۳۷.....	پ) علل بازداشت موقت
۲۳۹.....	ت) بازداشت موقت اجباری و اختیاری
۲۴۱.....	۲-۲-۴- شرایط و مقررات شکلی
۲۴۲.....	الف) زمان صدور قرار
۲۴۳.....	ب) مرجع صدور قرار
۲۴۶.....	پ) شرط تأیید دادستان
۲۴۶.....	ت) نظارت بر مشروعیت قرار
۲۴۷.....	ث) قابل اعتراض بودن قرار
۲۵۰.....	ج) مدت بازداشت
۲۵۱.....	ج) چگونگی تمدید
۲۵۳.....	ح) محل اجرای قرار
۲۵۴.....	خ) چگونگی انقضا
۲۵۵.....	د) چگونگی احتساب مدت
۲۶۰.....	ذ) مسئولیت دولت برای جبران خسارت ناشی از بازداشت

۵- قرار نظارت قضایی	۲۶۲
۵-۱- قواعد عمومی	۲۶۳
۵-۱-۱- اختیاری بودن استفاده از قرار	۲۶۳
۵-۱-۲- قابل اعتراض بودن قرار	۲۶۴
۵-۱-۳- چگونگی تخفیف مجازات	۲۶۴
۵-۱-۴- چگونگی تشدید قرار	۲۶۴
۵-۱-۵- لزوم صدور قرار تأمین	۲۶۵
۵-۱-۶- قواعد مشترک با قرار تأمین کیفری	۲۶۵
۵-۱-۷- مدت معین داشتن	۲۶۶
۵-۱-۸- ضمانت اجرا	۲۶۷
۵-۲- مصادیق	۲۶۷
۵-۲-۱- قرار معرفی نوبه‌ای خود به مراکز یا نهادهای تعیین شده	۲۶۷
۵-۲-۲- قرار منع رانندگی با وسایل نقلیه موتوری	۲۶۸
۵-۲-۳- قرار منع اشتغال به فعالیت‌های مرتبط با جرم ارتكابی	۲۶۸
۵-۲-۴- قرار ممنوعیت از نگهداری سلاح دارای مجوز	۲۶۸
۵-۲-۵- قرار ممنوعیت خروج از کشور	۲۶۹
۶- قرار تأمین خواسته	۲۶۹
۶-۱- مرجع صدور قرار	۲۷۰
۶-۲- قابل اعتراض بودن قرار	۲۷۱
۶-۳- عدم رعایت تشریفات دادرسی مدنی	۲۷۱
۶-۴- رابطه قرار تأمین خواسته و قرار تأمین کیفری	۲۷۲
۶-۵- قرار تأمین خواسته در صدمات جسمانی	۲۷۳
۶-۶- شمول ماده ۱۰۷ نسبت به همه‌ی جرائم	۲۷۴
۶-۷- ابلاغ و اجرای قرار	۲۷۵

بخش پنجم: اقدامات تحقیقاتی

- ۱- اقدامات تحقیقاتی توسط پلیس ۲۷۸
- ۱-۱- اقدامات در جرائم غیرمشهود ۲۸۲
 - ۱-۱-۱- کشف جرم ۲۸۲
 - ۱-۱-۲- بازجویی مقدماتی ۲۸۳
 - ۱-۱-۳- حفظ آثار و دلایل جرم ۲۸۴
 - ۱-۱-۴- جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم ۲۸۵
 - ۱-۱-۵- ابلاغ اوراق قضایی ۲۸۶
 - ۱-۱-۶- اجرای تصمیمات قضایی ۲۸۷
 - ۱-۱-۷- اعلام جرم ۲۸۸
 - ۱-۱-۸- ارائه گزارش ۲۸۹
- ۱-۲- اقدامات در مورد جرائم مشهود ۲۹۱
 - ۱-۲-۱- هدف تفکیک جرائم مشهود ۲۹۱
 - ۱-۲-۲- مفهوم جرم مشهود ۲۹۲
 - ۱-۲-۳- تحقیقات مقدماتی ضابطان ۲۹۶
- الف - تعقیب متهم ۲۹۶
 - ب - تحت نظر قرار دادن متهم ۲۹۷
 - پ - بازرسی ۳۰۲
 - ۱-۲-۴- ممنوعیت ها ۳۰۷
- الف - تحت نظر داشتن بیشتر از ۲۴ ساعت ۳۰۸
 - ب - اخذ تأمین ۳۰۹
- پ - اقدام در مورد جرائم غیرمشهود بدون اجازه‌ی مقام قضایی ۳۱۱
- ت - تحقیق در جرائم منافی عفت ۳۱۱
- ث - تحقیق در جرائم اطفال ۳۱۲
- ۱-۲-۵- نظارت بر فعالیت ضابطان و مسؤولیت ایشان ۳۱۴
- ۱-۲-۶- نحوه‌ی ارجاع تحقیقات به ضابطان ۳۱۷
- ۲- تحقیقات مقدماتی توسط قاضی تحقیق ۳۱۹

۳۱۹.....	۲-۱- معاینه‌ی محل و تحقیقات محلی
۳۲۱.....	۲-۱-۱- معنا و ماهیت
۳۲۲.....	۲-۱-۲- اعطای نیابت
۳۲۲.....	۲-۱-۳- موضوع معاینه‌ی محل
۳۲۳.....	۲-۱-۴- شکل انجام معاینه‌ی محل
۳۲۴.....	۲-۱-۵- زمان انجام معاینه
۳۲۵.....	۲-۱-۶- تنظیم صورجلسه
۳۲۶.....	۲-۱-۷- معاینه‌ی محل در جرائم مشهود
۳۲۷.....	۲-۱-۸- انواع معاینه و تحقیقات
۳۲۸.....	۲-۱-۹- حفظ اسرار
۳۲۹.....	۲-۱-۱۰- ضمانت اجرای تخلف از مقررات
۳۳۰.....	۲-۱-۱۱- عدم لزوم اجرای مقررات آیین دادرسی مدنی
۳۳۱.....	۲-۱-۱۲- معاینه‌ی جسد
۳۳۲.....	۲-۱-۱۳- معاینه‌ی محل و تحقیقات محلی با جلب نظر کارشناس
۳۳۳.....	۲-۱-۱۴- معاینه‌ی آثار مادی جرم
۳۳۴.....	۲-۲- استماع شهادت شهود و گواهان
۳۳۶.....	۲-۲-۱- موارد احضار شاهد
۳۳۷.....	۲-۲-۲- احضار شاهدان خاص
۳۳۸.....	۲-۲-۳- استماع شهادت در حضور منشی
۳۳۸.....	۲-۲-۴- نحوه‌ی احضار شهود
۳۳۹.....	۲-۲-۵- نحوه‌ی تحقیقات از مطلعان
۳۳۹.....	۲-۳- استماع نظر کارشناس
۳۴۱.....	۲-۳-۱- موارد احضار یا جلب کارشناس
۳۴۲.....	۲-۳-۲- موارد ارجاع به کارشناس و نحوه‌ی استماع نظر کارشناسی
۳۴۵.....	۲-۳-۳- ارشادی بودن نظر کارشناس
۳۴۵.....	۲-۳-۴- کارشناسی صدمات جسمانی
۳۴۸.....	۲-۳-۵- تعداد کارشناس

۳۴۸.....	۲-۳-۶- اختلاف نظر قاضی و کارشناس
۳۴۹.....	۲-۳-۷- مخالفت با نظر کارشناس
۳۴۹.....	۲-۳-۸- مهلت اظهارنظر
۳۵۰.....	۲-۳-۹- تشخیص هویت از راه کارشناسی
۳۵۱.....	۲-۴-۱۰- تشخیص جنون از راه کارشناسی
۳۵۲.....	۲-۴- تفتیش و بازرسی
۳۵۲.....	۲-۴-۱- تعریف
۳۵۴.....	۲-۴-۲- موضوع تفتیش
۳۵۶.....	۲-۴-۳- مرجع انجام بازرسی و تفتیش
۳۵۷.....	۲-۴-۴- نحوه‌ی تفتیش و بازرسی
۳۵۹.....	۲-۴-۵- تفتیش و بازرسی اسناد
۳۵۹.....	۲-۴-۶- تفتیش دفتر یا منزل وکیل
۳۶۰.....	۲-۴-۷- تفتیش اماکن عمومی
۳۶۱.....	۲-۴-۸- تفتیش اشخاص
۳۶۴.....	۲-۴-۹- تفتیش در حضور منشی
۳۶۴.....	۲-۴-۱۰- تفتیش اتومبیل
۳۶۶.....	۲-۴-۱۱- تفتیش مسکن
۳۷۰.....	۲-۴-۱۲- تفتیش مراسلات و مخابرات
۳۷۳.....	۲-۵- ضبط اشیاء
۳۷۴.....	۲-۵-۱- ضبط اشیاء جدانشدنی
۳۷۵.....	۲-۵-۲- اقسام اشیاء ضبط شدنی و تعیین تکلیف آنها
۳۷۷.....	۲-۵-۳- تکلیف محافظت از اشیاء ضبط شده
۳۷۷.....	۲-۵-۴- ضبط اشیاء خاص
۳۷۸.....	۲-۵-۵- ضبط اشیاء در حضور صاحب آنها
۳۷۸.....	۲-۶- بازجویی
۳۷۹.....	۲-۶-۱- احضار
۳۸۱.....	الف) ارسال احضارنامه با بیان علت

۳۸۲.....	ب) نحوه‌ی احضار زندانی
۳۸۳.....	پ) احضار شفاهی و الکترونیکی
۳۸۴.....	ت) احضار شاکی
۳۸۵.....	۲-۶۲- جلب متهم
۳۸۸.....	الف) جهات عذر برای حضور
۳۸۹.....	ب) نحوه‌ی جلب
۳۹۰.....	پ) شرایط جلب
۳۹۱.....	۲-۶۳- استعلام هویت، تعیین محل اقامت و تفهیم اتهام
۳۹۵.....	الف) بازجویی از متهم
۳۹۶.....	ب) تنظیم صورتحجلسه‌ی بازجویی
۳۹۶.....	پ) اخذ آخرین دفاع
۳۹۷.....	ت) تبدیل شاهد به متهم و بالعکس
۳۹۸.....	ث) استفاده از وکیل
۴۰۰.....	۲-۷- انجام تحقیقات از طریق نیابت
۴۰۱.....	۲-۷-۱- نیابت اجباری
۴۰۲.....	۲-۷-۲- اختیارات مجری نیابت
۴۰۳.....	۲-۷-۳- نیابت در نیابت
۴۰۳.....	۲-۷-۴- صلاحیت مجری نیابت
۴۰۳.....	۲-۷-۵- جهات رد قاضی مجری نیابت
۴۰۴.....	۲-۸- پایان تحقیقات
۴۰۹.....	فهرست منابع

پیش گفتار

«لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَ الْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» - آیه

۲۴ سوره حدید

سرفصل درس آیین دادرسی کیفری یک مربوط به تعقیب دعوای عمومی و موانع و عوامل سقوط آن و نیز طرح دعوای ضرر و زیان ناشی از جرم ضمن دعوای عمومی است. درس آیین دادرسی کیفری دو نیز راجع به تحقیقات مقدماتی می باشد یعنی اقداماتی که پس از ارجاع دعوا توسط دادستان به قاضی تحقیق تا صدور کیفرخواست انجام می شود. این اقدامات از اهمیت زیادی برخوردار است و مهم ترین بخش آیین دادرسی کیفری را تشکیل می دهد و از همین روی باید مورد توجه فراوان قرار گیرد، اما در عمل، چنین نشده و کاهش دو واحد درس آیین دادرسی کیفری دو به یک واحد، نمودی از بی توجهی هاست. مدرسان این درس باید تلاش کنند تا کمبودها را به گونه ای جبران کرده و با اختصاص زمان بیشتر، مطالب مهم را بازگو کنند. کتابی که در پیش روی خوانندگان محترم قرار دارد برخلاف کتاب های درسی و آموزشی که به گونه ای مختصر نوشته می شود، به شکل مبسوطی به بیان مطالب پرداخته است تا گامی برای جبران همین نقصان باشد و علاوه بر اینکه دانشجویان عزیز، احاطه ی بیشتری نسبت به مباحث مهم آیین دادرسی کیفری پیدا می کنند، قضات محترم و وکلای گرامی و همه ی کسانی که سؤال های کاربردی و عملی دارند بتوانند تا آنجا که ممکن است پاسخ های خود را دریافت کنند. آیین دادرسی، درسی است که اهمیت جنبه ی کاربردی و عملی آن نه تنها کمتر از جنبه ی تئوری و علمی نیست بلکه شاید در مرتبه ی نخست، قرار داشته باشد و این، امری است که کمتر مورد توجه قرار می گیرد. سالیان دراز تدریس آیین دادرسی کیفری در دانشگاه ها و کارگاه های آموزشی قضات کشور، این نقصان را بخوبی برای نگارنده آشکار کرده است زیرا مطالبی که قضات در کارگاه های آموزشی و دوره های آموزش ضمن خدمت، مطرح می کنند، در هیچ کتابی یافت نمی شود و

بسیاری از این سؤال‌ها در ضمن مطالب کتاب، مورد توجه و بحث قرار گرفته است که حجم زیاد جلد اول و دوم کتاب نیز ناشی از همین موضوع بوده و مرهون مطالبی است که قضات محترم به‌ویژه قضات دادسراها، دادگاه‌های عمومی و تجدیدنظر طی سال‌ها کار قضایی با آن روبه‌رو بوده‌اند. بر همین اساس، در این نوشتار سعی شده است تا قواعد و اصول مربوط به هر مبحث ارائه شده و آنگاه با نمونه‌ها و مصادیق، تطبیق داده شود. البته مسائل عملی بیشتر از آن است که در این دو کتاب، بیان شده است و به لطف خدا در مجلدی جداگانه، مباحث کاربردی دیگر را با تفصیل بیشتری مورد بحث قرار خواهیم داد تا این مجموعه برای دانشجویان نیز قابل استفاده و سرفصل مطالب دانشگاهی نیز رعایت شود. همچنین پیشنهاد شده است خلاصه‌ی هر سه جلد در یک مجلد بیاید که سعی بر عملی کردن آن داریم.

مباحث مربوط به جریان دعوای عمومی پس از کیفرخواست، جزء سرفصل آیین دادرسی کیفری نیست زیرا این مطالب که در دادگاه‌های عمومی کیفری، انقلاب، کیفری استان، تجدیدنظر و دیوان عالی کشور، مورد عمل می‌باشد در بیشتر موارد، همان مقرراتی است که در مورد رسیدگی به دعوای حقوقی، رعایت می‌شود. از طرفی تشریفات دادرسی کیفری، تابع تشریفات پیچیده‌ی دادرسی‌های مدنی نمی‌باشد و دادرس کیفری اختیارات فراوانی برای رسیدگی دارد و از نظام آزاد ادله بهره می‌برد. از همین روی مباحث یاد شده نیز در کتاب‌های آیین دادرسی کیفری، بیان نمی‌شود هر چند مطالب مربوط به ادله‌ی اثبات کیفری را در کتابی جداگانه همراه با ادله‌ی اثبات مدنی آورده‌ایم و به یاری خداوند و به شرط بقای حیات، مطالب مربوط به دادگاه‌ها و اجرای احکام کیفری نیز در کتابی جدا با عنوان «آیین دادرسی کیفری ۳» بیان خواهد شد.

مطالب مربوط به تحقیقات مقدماتی که موضوع این درس می‌باشد شامل دو دسته مطالب است؛ یک دسته مطالب، مقررات مربوط به احضار متهم را در بر می‌گیرد و دسته دوم، راجع به مقررات و احکام کشف جرم می‌باشد. بر همین اساس تحقیقات مقدماتی از زمانی که شکایت در دادسرا مطرح می‌شود یا ضابط دادگستری با جرم مشهود برخورد می‌کند، آغاز می‌گردد. ابتدا با قواعد عمومی حاکم بر تحقیقات مقدماتی آشنا شده و سپس صلاحیت مراجع قضایی کیفری مورد بررسی قرار می‌گیرد که

مهم‌ترین بحث در این مجموعه است زیرا برخلاف مراجع قضایی مدنی که محدود هستند، تعدد و کثرت فراوانی در مراجع کیفری وجود دارد. پس از آنکه صلاحیت‌ها مشخص شد، نحوه‌ی کنترل متهم و نظارت قضایی بر وی بررسی می‌شود که این بخش نیز مقررات گسترده و مهمی را بیان می‌کند. اما اقدامات تحقیقاتی مانند معاینه‌ی محل، تحقیقات محلی، تفتیش و بازرسی، ضبط اشیاء و بازجویی، تحقیقات مقدماتی به معنای خاص آن است که بخش پایانی کتاب را شامل می‌شود. در این زمینه، اقدامات قضایی تحقیق و ضابطان دادگستری به تفکیک بیان شده است و در حقیقت، اثبات دعوای عمومی و ادله‌ی اثبات هم در این قسمت مورد بررسی قرار می‌گیرد.

چه زیباست این سخن را با کلام نورانی امیر مؤمنان علی(ع) درباره‌ی شرف عدالت خاتمه دهیم: «عدالت هر چیزی را در جای خود می‌نهد اما بخشش وجود، آن را از جای خود خارج می‌سازد. عدالت، تدابیر عمومی است در حالی که بخشش، گروه خاصی را شامل می‌شود پس عدالت، شریف‌تر و برتر از بخشش است.»

عباس زراعت

عضو هیأت علمی دانشگاه کاشان